

caju turskog jezika na susjedne jezike, o povijesti riječi za bačve u indoevropskim i neindoevropskim jezicima te na kraju završna razmatranja.

Autor dotiče u vezi s ovim predmetom i po koje pitanje najširega značaja i zastupa gotovo bez rezerve s punim uvjerenjem, a i argumentima, svoje stajalište. Tako na pr. u pogledu podrijetla odnosno ishodišta davnih Indoevropljana, koje i on nalazi u Aziji u najbližem susjedstvu s tursko-altajskim narodima. U uskom njihovu kontaktu vidi mogućnosti i za velik broj jezičnih pozajmica — od kojih neke ovdje utvrđuje i obrazlaže nadovezujući ih na riječi i stvari u vezi s mješinama i bačvama. Tu se nalaze i ekskurzi o konoplji, o pivu i hmelju i dr. I za stare Slavene zastupa tezu, da su im istočni susjedi bili turski narodi (no tu navodi jamačno kao osnovno kao polaznu točku te teze samo Miklošiča a ne uzima novije radove o tome u pomoć kao što su na pr. K. Moszyńskoga »Badania nad pochodzeniem i pierwotna kultura Slowian« I, gdje ima mnogo pojedinosti, koje su u prilog toj tezi.

Nužno se u svojim ekskurzima oslanja i na rezultate drugih, susjednih nauka, napose etnološke — pa i takve pojedinih proučavača iz najnovijega vremena, tako da se i u ovakvim autorovim izvođenjima čita riječ baš posljednjih proučavača onih tema, kojih se dotiče. A što svladava neobično raznovrsnu literaturu, ne samo lingvističku nego i kulturno-historijsku, etnološku itd., to daje djelu značaj najvišega naučnog niveaa.

Raspon autorovih lingvističkih vidika lako je vidljiv gotovo u svakom odsjeku teksta, gdje se nižu potvrde za pojedine izraze od korejskoga pa tunguskih i mongolskih jezika sve do irskoga pa baskičkoga, od starosibirskih do arapskoga ili indijskoga ili izumrlih jezika kao što je pelazgički, stari egipatski, stari dalmatski i drugi (a za orijentaciju čitačima, od kojih će mnogi biti slabije orijentirani na pr. o jezicima Azije i Afrike, služi na kraju djela orijentacijska karta). Kao naročito svijetla strana mora se pored uzorna i čista sloga zabilježiti jedva koja, i to beznačajna štamparska pogreška.

Milovan Gavazzi

**Felix Hoerburger, Die Zwiefachen. Gestaltung und Umgestaltung der Tanzmelodien im nördlichen Altbayern.** Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für deutsche Volkskunde. Band 9. Akademie-Verlag, Berlin 1956. 195 str. Cena DM 32,50.

Slovinci so že kmalu po naselitvi na današnje ozemlje prišli v tesnejše družbene, politične in kulturne stike z Bavarci, ki so jim posredovali marsikatero značilnost. Tako je študij bavarske, zlasti ljudske kulture važen tudi za nas, in zato je razprava F. Hoerburgerja o melodijah v izmenjajočih se taktih »dvostrokih« ljudskih plesov na severnem Bavarskem poučna tudi za slovensko etnologijo. Tudi v slovenskih ljudskih napevih so nekaj vsakdanjega heterometrične strukture. Razlika pa je v tem, da v naših napevih zasledimo heterometričnost zelo različne vrste, medtem ko se obravnavane bavarske melodije »dvostrokih« plesov opirajo na dve vrsti plesnih figur, ki se v posameznem plesu izmenjujeta na razne načine.

O tem pojavu so že razpravljali Anton Bauer, Viktor Junk, Arthur Nowy, Otakar Zich in drugi, pa tudi sam avtor, ki je v tej razpravi povzel dosedanja dognanja in jih dopolnil z novimi izsledki kot pripravo za obsežnejšo izdajo obravnavanih plesov. Glede na to se je dotaknil raznih problemov, ki so povezani s temi napevi, zlasti po metodološki plati. Tako ima to delo širši pomen za študij ljudskih napevov nasploh.

Uvodoma pojasnjuje avtor značilnosti »dvostrokega« plesanja (»Zwiefachtanz«). To se izvaja na napeve z izmenjajočimi se sodo- in lihodobnimi takti, s katerimi se vzporedno izmenjujejo trodobno valčkovi in dvodobno vrtenični koraki, torej sočasno izmenjavanje taktov in korakov, to je glagbenih in plesnih prvin. To lepo izražajo nekatera imena plesov poleg splošno

znanega »Bayrischer« že »Mischlich« (mešano), in zlasti češki naziv »Dvoják« ali »Dvoják s trojákem«. Izmenjava raznih taktov nastane, če se del trodobnega takta podaljša v sododobnega ali če se dvodobni takt raztegne v trodobnega. Ker so mogoči različni načini, je potrebno neko sporazumevanje med godci in plesalci, da se spremembe izvedejo vzporedno v napevu in plesu. Metrične spremembe imajo namreč pogosto značaj improvizacije in niso tako stalne kot v citiranem slovenskem ljudskem napevu »Dekle pere srajčki dve...«. Glede izvora meni avtor, da se je »dvostroko« plesanje razvilo iz starejših prvin pred kakimi 150 leti, ko sta nastala tudi valček in polka.

V poglavju o »Simetričnem oblikovanju« postavlja za izhodišče obravnavanih plesov znane poskočnice, ki imajo osnovo v zaporedju harmonskih zvočij v četvero členih. Tež osnovi se običajno podrejata ritem pa tudi melodija, ki ni ustaljena in ki najde v improvizaciji razne individualne odtinke. Poskočnice imajo v tej osnovi običajno vse člene enake, medtem ko se v »dvostrokih« plesih izmenjavajo dvo- in trodelne metrične skupine na razne načine. Tako je znanemu modelu napeva poskočnic najbolj podoben enotni monopodični tip (TDDT), medtem ko ima razširjeni dipodični tip dve variaciji (TTDD — DDDT in TTTD — DDDT). Popolnoma svojevrstni sta obliki »Saulocker-Typ« (TDDT) in »Nachsatz-Typ« (DTDT), ki ji je osnova le zadnji stavek. Poleg teh ustaljenih tipičnih oblik (»Typenzwiefache«) obstaja tudi drug način prostejšega ustvarjanja. Vendar ni mogoče med obema načinoma potegniti ostre črte, ker so v praksi nešteti prehodi. Za nadaljnje razvrščanje teh napevov je treba upoštevati kombinacije raznih metričnih skupin posameznih ali tudi po več taktov kot nosilcev ospovnih četvero harmonskih členov, s čimer se videz simetrije lahko »raztegne« v zelo individualne poteze, ki dobe svoje težišče v najraznovrstnejših melodičnih variantah često le razloženih akordov.

Ustvarjalnost v okviru simetričnega oblikovanja je obravnavana v poglavju o »Celotnem preoblikovanju«. Pri ustaljenih tipih je osnova ustvarjanja in razpoznavanja zvočni model, medtem ko je melodijski profil nestalen in plod trenutne domiselnosti izvajalcev, in le nekatere stare melodije so bolj trdožive. Deloma velja to tudi za ritmično oblikovanje. Sprememba zvočne osnove vodi k novim tipom, kar se dogaja le redko. Tako je celotno preoblikovanje v večji meri vezano na ustaljene harmonske tipe in se kaže predvsem v meličnem in ritmičnem preoblikovanju v tvorbi nešteti pestrih variant.

Nasproten ustvarjalni proces je prikazan v poglavju o »Asimetričnem oblikovanju«, ki vodi stran od ustaljenih tipov. Pri tem opazimo marsikaj nenavadnega, kar ima značaj individualnega. Uveljavlja se fantazija v prostejši ustvarjalnosti v nesimetričnem številu zvočnih členov. Prav to je značilno za »dvostroke« plese s težiščem na posameznostih. Seveda se pri tem lahko ustali določena praksa bolj izrazitih načinov oblikovanja, med katerimi so zlasti zanimive tročlenske fraze. Vse to pa ima bolj lokalni značaj.

V poglavju o »Delnem preoblikovanju«, ki je nasprotno celotnemu preoblikovanju simetričnih tipov, je prikazano, kako se z dodajanjem ali izpuščanjem vse tri sestavine oblikovanja (to je melodijski profil, zaporedje harmonskih funkcij in ritmično ogrodje) spremenijo. Tako je asimetričnost večinoma vezana na delno preoblikovanje. Seveda obstajajo med enim in drugim procesom ustvarjanja prehodi. Ob delnem preoblikovanju vidimo, kako se v ljudski ustvarjalnosti prepleta težnja po konstantnosti s težnjo po variabilnosti. V tem poglavju je citiran slovaški napev, ki je verjetno nehote označen kot slovenski. (V slovaščini pomeni »slovenský« isto kot v slovenščini »slovaški«.)

Poglavje »Glasba in ples« pojasnjuje, da napeve »dvostrokih« plesov pišejo drugače, kot jih izvajajo glede na ritmične kvantitete. Vsakemu ples-

nemu koraku ustreza v pisavi ena četrtinka, vendar pa se ta na vrtenični korak (»Dreher Schritte«) raztegne v dvojno ritmično vrednoto. Tako je podana skladnost med napevom in plesom. Toda to ne velja vedno. Včasih se na isti napev izvajajo različni plesi. Zlasti v posameznostih se pogosto napev in ples razvijata vsak po svoji logiki.

V poglavju o »Napevih v enakih in spremenljivih taktih« je izražen dvom v enotnost homogenega kompleksa ljudskih napevov, ki se ob kritičnem pregledu često izkaže kot varljiva. Kajti še dandanes morejo godci preoblikovati napev enakih taktov v napev izmenjajočih se taktov. Vendar pa tak postopek ni stalen, temveč je odvisen od načina preoblikovanja. Princip metričnega preoblikovanja ima na splošno improvizacijski značaj, čeprav je mogoče večsah tudi nasprotno.

V »Razprostranjenosti in pokrajinskih tipoloških raziskavah« je poudarjeno, da je območje »dvostrukih« plesov obsežnejše, kot so kazale dosedanje objave. Mogoče je namreč dobiti zveze med posameznimi oddaljenimi centri od Čeških gozdov ob Juri do Crnega lesa (Schwarzwald) tudi na severnem Bavarskem z novimi terenskimi raziskovanji. Za razne dele tega območja je značilno raznovrstno oblikovanje. Na jugovzhodu, severozahodu, in zlasti na jugozahodu, prevladuje asimetrično oblikovanje, na severovzhodu s prehodom na Češko pa simetrično oblikovanje.

V »Preoblikovanju, sorodnosti in spajanju« se izživljajo »dvostrukie« plesi na razne načine. Treba pa je razločevati med sorodnostjo v melodijskem profilu in ono v harmonskem zaporedju. Prehod med sorodnimi napevi je mogoč po celotnem ali delnem preoblikovanju. Sorodnost kažejo tudi kadenčne formule ali motivi ali ritmično ogrodje itd. Spajanje različnih prvin daje nove oblike, tako da je v okviru preoblikovanja nešteto možnosti.

»Sistematično razvrstitev dvostrukih napevov« je glede na veliko število raznovrstnih prehodnih primerov težko določiti ali najti neko ustrezno načelo za razporeditev. A. Nowy je predlagal razvrstitev po ritmičnih variantah, kar pa bolj ustreza koreografiji ko muziki. Ostali raziskovalci so izhajali iz nazivov plesov. Za napeve pa mora biti izhodišče muzikalna struktura. Obstaja sicer že več sistemov za ureditev napevov, toda nobeden ne ustreza v vseh primerih. Zato meni avtor, da je treba za vsako gradivo najti poseben ustrezen način ureditve. Poleg tega je treba razlikovati med razvrstitvijo napevov v zbirki in melodijskim registrom. (Podobna načela sem še nadvse razvil na konferenci folkloristov v Puli leta 1952 v svojem predavanju o leksikografskem narodnih melodij, ki bo v kratkem izšlo v prvem zborniku Zveze društev folkloristov Jugoslavije v Zagrebu.) Za razvrstitev »dvostrukih« napevov predlaga avtor kot osnovo četveročlenske harmonske modele, kot so bili navedeni. Pri tem se omejuje na dve funkciji: toniko in dominantno. Subdominantno vključuje v dominantno. Paralelo za upravičenost tega postopka nudi tudi slovensko ljudsko večglasje, v katerem se subdominantna pogosto vključi v nepopolni dominantni undecimakord. Ta sistem se bo dokončno izkazal šele pri ureditvi obsežne zbirke napevov.

Ob zaključku avtor vnovič pokaže na obe obravnavani načeli simetričnosti in asimetričnosti, ki ju je uporabil za označbo različnih območij »dvostrukih« plesov, kar pomeni psihološko poglobitev v prikazovanju ustvarjalnega procesa v življenju bavarskega ljudstva.

Prav ta ugotovitev dveh različnih ustvarjalnih kompleksov, ki imata tudi psihološko utemeljitev, pa odpira vprašanje, ali bi ne bila potrebna dva različna kriterija za obravnavanje gradiva »dvostrukih« plesov. Sicer je avtor poleg osnovnega harmonskega kriterija, ki mu rabi kot izhodišče pri razvrstitvi napevov, upošteval tudi ritem pri poddelitvi. Vendar pa ostane nerešeno vprašanje, ali ni treba pri obravnavi teh dveh različnih ustvarjalnih načel upoštevati tudi zgodovinski razvoj in ne zgolj nazvočno diferenciacijo.

Seveda bo odgovor na to dala šele objava obsežne zbirke z ustrežno študijo, ki bo upoštevala tudi tekste sorodnih napevov, in v večji meri kinetiko. Te opombe so seveda mišljene v prvi vrsti kot spodbuda za nadaljnje delo avtorju, ki je vložil mnogo truda v komplicirano področje »dvostrokih« plešev, ki je kritično uporabil izsledke svojih predhodnikov in ki ga odlikuje tudi stvaren odnos do folklore sosednjih slovanskih območij. Zato z velikim zanimanjem pričakujemo njegovih nadaljnjih izsledkov s tega področja.

Ob koncu razprave je avtor dodal tabele za razvrstitev napevov, shemo razmerja ples—glasba, preglednico razširjenosti stalnega repertoarja, shemo vzajemnega pronicanja med melodijskimi krogi in zemljevid razprostranjenosti. Dalje sledijo napevi v sinoptičnih tabelah in praktičen miniaturni pozikus razvrstitve napevov po predloženih kriterijih. Vendar se zdi, da ni soglasja s tabelo na str. 99. Tako pripadajo napevi št. 5—7 (str. 140) tipu 3322, ki ga ni v tabeli monopodičnih, pač pa je v tabeli dipodičnih napevov. (Morebiti teh primerov ni treba šteti med osnovne ustaljene tipe ali pa skladnost ni bila v intenciji avtorja?) Pregled virov in literature ter register plesov zaključuje obsežno dokumentacijo, ki odlikuje skrbno pripravljeno izdajo.

Radoslav Hrovatin

**Gerhard Wurzbacher, Das Dorf im Spannungsfeld industrieller Entwicklung;** Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1954; XII. 307 str.

Ovo djelo je prvi rad u nizu monografija, što će ih izdavati UNESCO-ov Institut za socijalne nauke u Zapadnoj Njemačkoj. Prva sveska, o kojoj je ovdje riječ, donosi izvještaj o ispitivanju života općine u Njemačkoj. Izabrana je seoska općina, koja obuhvaća više sela i zaselaka. I po svojoj privrednoj strukturi su ova mjesta karakteristična za velik broj onih sela u zapadno-njemačkoj republici, ali i u drugim evropskim industrijaliziranim zemljama, koje su određene sitnim seljacima i industrijskim radnicima.

Redaktor ovog Zbornika, kao i njegovih deset suradnika polaze sa stanovišta, da se na selu kao i u gradu snažno mijenja socijalni život. Zapaža se, da se mnogi socijalni problemi općina dobrim dijelom mogu svesti na taj proces socijalnih izmjena. Bila je zadaća ovih studija, da pronadju, što se u tom procesu izmjena događa s pojedincem, porodicom, susjedstvom i drugim socijalnim institucijama u životu općine.

U periodima socijalnih izmjena ima redovno pozitivnih i negativnih faza. To je potvrdilo i ovo ispitivanje problema seoskih općina, koje se nalaze u području upliva gradske industrijalizacije. Ovdje se pokazuju mnogi znaci desintegracije i pogriješne adaptacije, susreću se stare ustanove u borbi za održanje i mnoge stare ustanove, koje se raspadaju. Lako bi se moglo ovako ispitivanje koncentrirati u prvom redu, na ove pojave raspadanja. Ali time bi se slika izobličila. Zbog toga ovaj izvještaj prelazi okvir ispitivanja negativnog i obuhvaća i pozitivne ili integralne faze socijalnih izmjena u seljačkoj općini. Problematika socijalnih izmjena u selu (kao i odnos sela prema industrijskom gradu) i kod nas je aktuelna. Istina, uslijed specifičnosti našeg ekonomskog i socijalnog razvoja, ta se problematika ukazuje u drugim oblicima izmjene strukture sela. Ali se svakako elementi tih izmjena kao: položaj sela u industrijskom društvu, novi oblici radinosti, položaj porodice, društveni faktori susjedstva, zadruga, crkva, politički uplivi, kulturno uzdizanje, mogu uspješno komparirati.

Conrad M. Arensberg (profesor na Columbia-univerzitetu, New York) podvukao je u svom pogovoru baš tu komparaciju i ocijenio rezultate ovih studija njemačkih seoskih općina u međunarodnom razmjeru. Time je i djelo specifičnih nacionalnih odlika primilo i neosporno internacionalno vrijednost.

Mirko Kus-Nikolajev